

6. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKOA

6. UNITATEAREN IBILBIDE DIDAKTIKO eta BIRTUALA: Historia pasarteak auzoka.

Denboraren zurrumbiloaren atalean gure herriko gertaera historikoak kokatu ditugu. Arrasate herria luzea izanik, hainbat gertaera historiko auzoka kokatu ditugu hobeto ezagutzeko ikasleek. Horretarako, ibilbide historikoa ezagutzeko ahal bada, oinez egiteko proposatzen dugu, baina bidaiak didaktiko birtuala Arrasateko maparen inguruan ere egin daiteke.

1.- ERDIGUNEA (Biteri eskolak). Historiaz kargaturiko gunetik abiatuko gara, Biteri eskolak izan ziren tokitik, egungo Biteri plazatik, hain zuzen ere. 1902an ireki zituzten eta Arrasaterentzat eta Gipuzkoarentzat sekulako aurrerapena ekarri zuen.

2.- ERDIGUNEA (1936ko gerraren Debagoieneko fusilatuen oroitarria). Garibai etorbidetik joanez, Laubide plazaraino joango gara, eta han, 2003an, 1936ko gerraren Debagoieneko fusilatueei eskainitako oroitarria dago, gerra anker baten lekuko.

3.- ERDIGUNEA. (1448ko Arrasateko erreketak). Laubide plazatik, Iturriotzeko atetik pasatuz, Iturriotz kalera joango gara Banez de Artazubiagaren etxe eraikina ikusteko. Bañeztarrak ganboarren leinukoak ziren eta Guraien kontra (onaztarrak) borrokatu zuten. 1448ko erreketan parte hartu zuten familiakoek. Sutean soilik bi etxe mantendu ziren zutik. Urte luzez gogoratu zen sute hori eta ondorio latzak izan zituen.

4.- ERDIGUNEA (Gaztelua/hiribildua). Bañez de Artazubiagaren etxetik Iturriotz kalean gora metro gutxira Harresi aretoa dago, non harresiaren zati bat ikusi daitekeen. Herri harresitua zen Arrasate eta egun hiribildu ederra du, iragan horren ispilu. Handik gora Goikobalurantza joango gara, non-eta gaur agerian dauden gazteluko dorreen oinarriak.

5.- MEATZERREKA (Meategiak/altzairugintza). Goikobalutik Bizkai etorbidera jaitsiko gara handik Meatzerreka auzora joateko. Herriko historia ahaztezina, hainbat mendetan arrasatearren jardun nagusia. Udalatxan magalean meatokirik garrantzitsuak; Lastabobia, Jaunporobia, Lurgorri...eta Euskal Herrian izan dugun gremiorik zaharrena, San Balerioko benakeroen Kofradiarena, bertan sortu zen.

6.- UDALA (Igokundearen ermita). Meatzaga baseritik gora joanda, Udalatxen maldatik, lehengo meatokien tokitik Udala auzora iritsiko gara. Abeltzaintza lantzen duen auzoa da, eta duela urte asko mendiaren gailurrean Igokunderen ermita izan zen. Egun haren aztarnek hor diraute, Garibaik ezagutu zuen eta haren deskripzioa egin zuen. Arrasateko Juan Carlos Gerrak kanpaina bat antolatu zuen 1925ean, ermita berreraikitzeke, baina ez zuen lortu.

7.- GESALIBAR (Bigarren gerra karlista). Arrasateri atxiki zitzaion 1353. urtean. Betidanik ezaguna izan da sulfurozko uren iturburuak izateagatik (uretzak) eta Garibaik 1567an aipatzen zuen ur haien egokitasuna gaixotasunak sendatzeko. Bainuetxea 1827an zabaldu zuten. Bigarren karlistadan (1873-1875) bainuetxea ospitale militar moduan erabili zuten eta hilerri berria egin zuten. Bainuetxean ere Antonio Canovas del Castillo Espainako gobernuburua hil zuen Angiolillo anarkistak 1987ko abuztuaren 8an.

8.- GARAGARTZA (Lezetxiki). Errepidearen ondotik Garagartza auzoraino iritsiko gara. 1353an ere Arrasateri atxiki zitzaion eta gure historian, toki erreferentziala du, bertan Leze Txiki kobazuloa dagoelako. Kobazulo honetan giza besonodo bat aurkitu zuten, Euskal Herrian ezagutzen dugun giza aztarnik zaharrena.

9.- URIBARRI (1353an herria osatzen). Errekan behera jarraituz, Urdaixena baseritik aurrera Uribarri auzora iritsiko gara. Ugaran bailarako Gesalibar, Garagartza, Udala, Uribarri (parrokiadun herrixkak-aldeak) eta Erenuzketa, Isasigaña eta Oleaga tokiak) auzotartasun kontratu baten bidez Arrasateko herrian "kontzejuan" integratu ziren.

10.- URIBARRI (Ibarreta azpiko hilketak). Egun, Ibarretagain baserriaren aurrealdean Polmetasak du lantegia, eta errepidearen beste aldean Puntu Berdean (garbigunea) dago. Sarreraren ezker aldean, bi gurutze daude bertan gertaturiko hileta baten lekuko moduan. 1448ko erreketaren gertaeraren mendeku gisa hartu zen gertaera hura. Martin Bañez Artazubiagakoa eta Juan Ibanez Barrutikoa ganboarrek Ibarretan zeukaten burdinolara joan eta noiz irtengo zain Aramaioko bost oñaztarrek hil zituzten. Horren oroimenez, hil zuten tokian bi gurutze jarri zituzten eta Antsa Ozaetakoak egindako eresiaren testuak.

11.- SAN ANDRES (Kooperatiben sorrera). Oraingoan ibilbide luzea proposatzen dugu. San Andres auzora joateko bi aukera emanaz: herri barrutik, Gasteizerantz doan bidea hartzen, Takolo (Bedoñabeetxebarri) baserriraino eta beste bat, Markuletik, saihesbideko errepidetik Mugarrietaraino. Takolotik ikusiko ditugu hurbil dauden kooperatibak eta Mugarrietatik ere bai. 1956an UCko bost langile (Usatorre, Larrñaga, Gorroñogoitia, Ormaetxea eta Ortubai) Arizmendarrietaren ideiak jarraituz ULGOR enpresa kooperatiboa sortu zuten.

12.- SAN ANDRES (San Josepe erromeria). Takolotik (Bedoñabeetxebarri) erreka pasatuz, Intxausti baserriaren eskumatik, gaur egungo Umezaintza haurtzandegiaren eraikinerira iritsiko gara eta handik gora, saihesbidea gurutzatzeko zubi batera joango gara. Zeharkatutakoan, metro batzuetara ikusiko ditugu San Josepe ermitaren aztarnak; lehenengo erreferentziak 1614koak dira. Oso ospetsua zen San Josepe zelaian egiten zen erromeria, maiatzeko San Jose Patrocinio egunean, herri osoa joaten zen hara, meriandutzen eta olgeta egiten.

13.- ZALDIBAR (Union Zerrajeraren sorrera). Errekaren ibilbidetik, San Andrestik errekan behera Zaldibar auzora. Bi lantegiren elkartzearen ondorioz, 1906an Union Cerrajera sortu zen, ia mende osoan itzal handia utzi duena Arrasaten. Zaldibar auzoan kokatu zituen tailer handienak, 22.000 metro koadroekin. Bergarakoenak 10.000 metro koadrokoak ziren eta Zigorrolakoak 2.000 metro koadro zuen.

14.- ZALDIBAR (Trenaren geltokia). Vasco-Navarro trenea 1918an iritsi zen Arrasatera eta 1919an Arrasate-Mekolde (Bergara) linearen inaugurazioa egin zuten. Trenak sekulako garrantzia izan du Arrasaterentzat arlo guztietan, baina 1967ko abenduaren 31n kendu zuten.

15.- BEDOÑA (Baserriak). Arrasateko bizimoduaren ezinbesteko erreferentea da baserria. Historikoki arrasatearrak burdingintzan, altzairugintzan aritu izan dira, baina nekazaritzan eta abeltzaintzan ere bai. Lan jarraitu horren lekuko baserriak dira. Egun, batzuk etxebizitza moduan erabiltzen dituzte, beste batzuk baserri mistoa kaleko lana eta baserriko lana tartekatuz eta banaka batzuk baserri bizi dira. Bedoñan izaera horretako baserri batzuk daude eta, oraindik ere, aldaketa fisiko handirik gabe mantentzen da auzoa.

16.- BEDOÑA (Loramendi). Mendibitzu baserrian Juan Arana Ezpeleta "Loramendi" jaio zen eta garai hartako poeta euskaldun handienetakoa izan zen. Oso gazte hil zen eta auzoan bi omenaldi handi egin zioten.

17.- MUSAKOLA (Union Cerrajeraren instalazioak). Musakola edo Zigorrola edo biak. Biak erabiltzen dira auzo honi deitzeko. Eliza zegoen tokian Zigorrolaazpikoa baserria zegoen. Baserria bota eta gero, hortik gertu Union Cerrajerak lantegi bat eraiki zuen. UCK Zaldibar auzoan beste lantegi handi bat zeukan. Lantegia jartzeaz gain langileentzat ere etxebizitzak egin zituen.

18.- SANTA TERESA (Gaztelako hiri gutunaren sinaketaren herriko kale izena).

Gaztelako erregeak Arresateri emandako hiri gutuna, San Esteban de Eznatorafe (San Esteban del Puerto) Jaengo probintzian sinatu zen. Santa Teresa auzoan dago herri horren omenez hautatu den kale izena. Hortik ezkerretara joanez gero, Makatzena auzoan, egun Mesedetako ikastetxea dagoen tokian, lehen **Santa Marina** zegoen baserrian, Santa Marinari eskainitako adbokazioa zuen Santa Marina de Agirre zen Arrasateko antzinako parrokia.